

თავდების დაცვის მექანიზმები თავდებობის ურთიერთობის ფარგლებში

ასოც. პროფ. დოქ. გიორგი რუსიაშვილი

ნინო ქავშაია

გამომდინარე იქიდან, რომ თავდებობის კისრება წარმოადგენს საკმაოდ სარისკო წამოწყებას თავდებისათვის – ის პასუხს აგებს სხვისი ვალისთვის ისე, რომ, ჩვეულებრივ, არ იღებს ამისათვის არაფერს (სულ მცირე, არ იღებს საპირისპირო შესრულებას იმ პირისაგან, რომლის წინაშეც ეკისრება საპირისპირო შესრულება) – ამ რისკის საკომპენსაციოდ თავდებობის ნორმატიული ჩარჩო შეიცავს (თავდების) დამცავ მექანიზმებს, რომლებიც ამ ფორმით სხვა უზრუნველყოფის საშუალებებისათვის დამახასიათებელი არ არის. პირველ რიგში, ეს არის თავდების პასუხისმგებლობის სუბსიდიარულობის პრინციპი. გარდა ამისა, კრედიტორისა და ძირითადი მოვალის წინაშე თავდები აღჭურვილია მთელი რიგი უფლებებით, რომლებმაც უნდა უზრუნველყონ მისი დაცვა იმ შემთხვევაში, როდესაც ამ ურთიერთობიდან გამომდინარე რისკი მნიშვნელოვნად იზრდება იმასთან შედარებით, რაზეც მან თავდაპირველად გამოთქვა თანხმობა. აქვეა სახსენებელი თავდების რეგრესი უზრუნველყოფის გამცემ სხვა პირთა წინაშე, რომელიც ასევე მხოლოდ თავდებობისათვის დამახასიათებელი სპეციფიკური სტრუქტურის მქონეა.

I. თავდებობის სუბსიდიარულობა

თავდებობისათვის, აქცესორულობის გარდა, ასევე დამახასიათებელია ის გარემოება, რომ თავდები მხოლოდ სუბსიდიარულად აგებს პასუხს ძირითადი მოვალის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის. ეს პრინციპი გამოხატულია და დაფიქსირებულია სკ-ის 894-ე მუხლში. ამ დანაწესის მიხედვით, კრედიტორი, პირველ რიგში, უნდა ეცადოს, რომ ძირითადი ვალდებულების მოვალეს აგებინოს პასუხი და შესაბამის შემთხვევაში წამოიწყოს იძულებითი აღსრულება მის წინააღმდეგ.¹ სანამ ეს მცდელობები ამაოდ არ ჩაივლის, თავდებს აქვს ე. წ. წინასწარჩვილის შესაგებელი.

დანაწესი თავდებს ანიჭებს ფორმალურ დაცვას, რომელიც მოითხოვს ძირითადი მოვალის მიმართ მხოლოდ აღსრულების (ამაო) მცდელობას თავდებობის ხელშეკრულების დადების შემდეგ. ძირითადი მოვალის ქონების გაუმჯობესება, მანამდე უშედეგოდ ჩავლილი აღსრულების მცდელობის შემდეგ, არ იწვევს სკ-ის 894-ე მუხლით კრედიტორისათვის დაკისრებული

¹ ამის საპირისპიროდ, უზენაესი სასამართლო თავდების სუბსიდიარული პასუხისმგებლისათვის სავალდებულოთ მიიჩნევს მის დამატებით შეთანხმებას (2014 წლის 28 აპრილი განჩინება № ას-1223-1168-2013), რაც არასწორია, სუბსიდიარული პასუხისგება წარმოადგენს ამოსავალ კანონისმიერ პარადიგმას, რომლიდანაც გადახვევა ხდება მხართა შეთანხმებით.

ვალდებულების თავიდან წარმოშობას.² თუ თავდებმა თავდებობა იკისრა რამდენიმე სოლიდარული მოვალისათვის, აუცილებელია აღსრულების მცდელობის თითოეულის მიმართ განხორციელება.³ საკამათოა, პერსონალური სტრუქტურის მქონე საზოგადოებისათვის თავდებად დადგომის შემთხვევაში, აუცილებელია თუ არა, სკ-ის 894-ე მუხლის მიხედვით, პირადად პასუხისმგებელი პარტნიორების მიმართ აღსრულების წინმსწრები მცდელობა მანამ, სანამ შესაძლებელი იქნება თავდებისათვის პასუხის მოთხოვნა.⁴ თუ თანმიმდევრულად გავატარებთ იმ პრინციპს, რომ პერსონალური საზოგადოება ასევე გარე ურთიერთობაშიც ფლობს დამოუკიდებელ სამართალსუბიექტურობას,⁵ ეს მოსაზრება უკუსაგდება.

თუმცა სკ-ის 894-ე მუხლიდან დაიშვება გამონაკლისები. მთავარი გამონაკლისი მონესრიგებულია სკ-ის 895-ე მუხლში, ე. წ. სოლიდარული თავდებობის სახით.⁶ ამ ნორმის თანახმად, სოლიდარული თავდებობის კისრებით, თავდები უარს ამბობს წინასწარჩვილის შესაგებელზე და კრედიტორს შეუძლია პირდაპირ თავდებს მოსთხოვოს გადახდა, მას შემდეგ, რაც ძირითადმა მოვალემ გადააცილა გადახდის ვადას და უშედეგოდ იქნა გაფრთხილებული, ანდა

² Motive zu dem Entwurfe eines Bürgerlichen Gesetzbuches, II, Berlin/Leipzig 1888, 669; RG, 14. Februar 1918 - Rep. VI. 379/17.

³ RG JW 1911, 158.

⁴ Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 771 Rn. 7 f.

⁵ BGH NJW 2001, 1056.

⁶ რასაც ქართული სასამართლო უმრავლეს შემთხვევაში სოლიდარული ვალდებულების ნაირსახეობად განიხილავს (სუსგ № ას-97-2019, 2019 წლის 5 ივლისი; № ას-1172-2018, 2019 წლის 8 თებერვალი; № ას-361-337-2017, 2017 წლის 27 დეკემბერი) და რაც არასწორია, იხ. გ. რუსიაშვილი, თავდებობის ხელშეკრულება, მისი გამიჯვნა მსგავსი ტიპის შეთანხმებებისაგან და სპეციალური ფორმები, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 1/2020, 20-ე და მომდევნო გვერდები.

მისი გადახდისუუნარობა აშკარაა.⁷ წინასწარჩვილის შესაგებელზე უარი ავტომატურად წარმოადგენს სოლიდარული თავდებობის კისრებას და მისი გაცხადება დასაშვებია ასევე ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებში,⁸ თუმცა ამისათვის აუცილებელია სკ-ის 892-ე მუხლით გათვალისწინებული ფორმის დაცვა.⁹

მართალია, სოლიდარული თავდებობის შემთხვევაში თავდებს არ აქვს წინასწარჩვილის შესაგებელი, თუმცა სკ-ის 895-ე მუხლით მისი პასუხისგებისათვის მაინც აუცილებელია ალტერნატიული წინაპირობების არსებობა: კერძოდ ძირითადი მოვალის მიერ ვადის გადაცილება, რომელიც მოცემული დანაწესის დამაბნეველი ფორმულირების მიუხედავად,¹⁰ სკ-ის 400 ბ) მუხლის მიხედვით, მოიცავს ასევე მის გაფრთხილებას, ან ამ ძირითადი მოვალის აშკარა გადახდისუუნარობას. ეს უკანასკნელი შემთხვევა მოიცავს ასევე მოვალის ქონებაზე გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების დაწყებას, რადგანაც ამ შემთხვევაში მის წინააღმდეგ დამოუკიდებელი აღსრულების წარმოების დაწყება საერთოდ შეუძლებელია.

საკითხავია, სკ-ის 895-ე მუხლის ანალოგიით გამოყენების შესაძლებლობა ისეთ შემთხვევებში, როდესაც ძირითადი მოვალის მიმართ აღსრულება სხვა ფაქტობრივი მიზეზის გამო არის გართულებული ან საერთოდ შეუძლებელი. მაგალითად, გსკ-ის 773 I № 2 პარაგრაფი დამატებითი გამონაკლისის სახით წინასწარჩვილის შესაგებე-

⁷ მაგ. ძირითადი მოვალის მიერ კრედიტორის ინფორმირებისას ვალდებულების შეუსრულებლობის შესახებ, მაგალითად, ფინანსური სირთულეების გამო, სუსგ № ას-546-2019, 2019 წლის 4 ოქტომბერი.

⁸ BGH WM 2001, 1330; Sprau in Palandt BGB Kommentar, 75. Aufl., 2016, § 771 Rn. 2.

⁹ BGH, 25. September 1968 - VIII ZR 164/66.

¹⁰ დანაწესი სიტყვა-სიტყვითი გაგებით საუბრობს ვადის გადაცილებაზე და დამატებით გაფრთხილებაზე, რაც ზედმეტია.

ლს თავდებს არ ანიჭებს იმ შემთხვევაში, თუ თავდების პასუხისმგებლის მომენტისათვის მოთხოვნის განხორციელება ძირითადი მოვალის მიმართ, მისი ხანგრძლივი დროით ადგილსამყოფელის ცვლილების გამო, მნიშვნელოვნად გართულებულია. ამისათვის აუცილებელია ყოველი კონკრეტული შემთხვევის თავისებურების შეფასება და, ამასთან, ქვეყნის შიგნით ადგილსამყოფელის ცვლილება, როგორც წესი, უმნიშვნელოა და არ გაითვალისწინება.¹¹ ამ ტიპის შემთხვევებზე სკ-ის 895-ე მუხლის ანალოგიით გავრცელების სასარგებლოდ მეტყველებს ის გარემოება, რომ კრედიტორისათვის პრინციპულად უმნიშვნელოა, მოვალე გადახდისუუნაროა, თუ მოთხოვნა მის მიმართ ზემოთ ხსენებული მიზეზით არის განუხორციელებელი. მიუხედავად ამისა, კანონში ცალსახა დანაწესის გარეშე მოცემულ შემთხვევაში თავდების სოლიდარული პასუხისმგებლობა, 895-ე მუხლის ანალოგიით, დაუშვებლად უნდა იქნეს მიჩნეული.¹²

¹¹ Brödermann, in Prütting/Wegen/Weinreich, 13. Aufl. 2018, BGB, § 773 Rn. 9.

¹² გსკ-ის 773-ე პარაგრაფი სკ-ის 895-ე მუხლისაგან პრინციპულად განსხვავებულად არის აგებული. გერმანულ დანაწესში (თავიდანვე შეთანხმებული) სოლიდარული თავდებობა წარმოადგენს თავდების პირდაპირი პასუხისმგებლის მხოლოდ ერთ-ერთ ქვეშემთხვევას (გსკ-ის 773 I № 1), ხოლო დანარჩენი შემთხვევები მონესრიგებულია მომდევნო პუნქტებში. საქართველოში, პირიქით, თავდების დაცვისა და მისთვის რისკების წინასწარკალკულირების მიზნიდან გამომდინარე, მისი პირდაპირი პასუხისმგებლობა დასაშვებია მხოლოდ მაშინ, როდესაც მან თავიდანვე სოლიდარული (ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი სახით) თავდებობა იკისრა. ამგვარად, სოლიდარული (ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი სახით) თავდებობა წარმოადგენს არა ერთ-ერთ გამონაკლისს წინასწარჩვილის აუცილებლობისაგან, არამედ ერთადერთ შემთხვევას, როდესაც დასაშვებია თავდების პირდაპირი პასუხისმგებლობა, რაც ერთმნიშვნელოვნად მეტყველებს 895-ე მუხლის სხვა შემთხვევებზე ანალოგიით გავრცელების საწინააღმდეგოდ.

II. თავდებობის შეწყვეტა

თავდების პასუხისმგებლობა შესაძლებელია შეწყდეს სხვადასხვა მიზეზით. უზრუნველყოფილი მოთხოვნის გაქარწყლების¹³ გარდა, რაც თავდებობის გაუქმების საფუძველია, როგორც მისი აქცესორულობის გამოვლინება (სკ-ის 893 1 მუხლი),¹⁴ თავდებობისთვის, როგორც სკ-ის 316 I მუხლის გაგებით ვალდებულებითი ურთიერთობისათვის, ძალაში რჩება შეწყვეტის სტანდარტული საფუძვლები, როგორცაა შესრულება (სკ-ის 427-ე მუხლი) ან შესრულების სუროგატები (მაგ. გაქვითვა, სკ-ის 442-ე მუხლი). დასაშვებია ასევე გადადების ან გაუქმების პირობის შეთანხმება (სკ-ის 90-ე და მომდევნო მუხლები).

1. თავდებობის მოშლა

თუ თავდებობის კისრება ხდება იმ ვალდებულებისათვის, რომელიც მომავალში უნდა წარმოიშვას და ჯერ კიდევ არ არის ამომწურავად დაკონკრეტებული (მაგ. გლობალური თავდებობა¹⁵), სახეზეა გრძელვადიანი ურთიერთობა და დასაშვებია მისი მოშლა. უვადოდ ნაკისრი თავდებობა უნდა მოიშალოს დაწესებული ვადის დაცვით,¹⁶ რომელიც, ზოგადად, ორიენტირებული უნდა იყოს სკ-ის 626 II 1 მუხლით გა-

¹³ მათ შორის, ნოვაციის გზით ვალდებულების შეწყვეტის შემთხვევა, სუსგ № ას-704-667-2013, 2014 წლის 1 ოქტომბერი, თუმცა ნოვაცია არ არის სახეზე; სუსგ № ას-1087-1018-2012, 2013 წლის 1 ნოემბერი.

¹⁴ იხ. ამასთან დაკავშირებით გ. რუსიაშვილი, აქცესორულობის პრინციპის იპოთეკისა და თავდებობის მაგალითზე, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 3/2019, მე-16 და მომდევნო გვერდები.

¹⁵ გ. რუსიაშვილი/ნ. ქავჭავაძე, თავდებობის ხელშეკრულების დადება და მისი შინაარსი, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 2/2020, 30-ე და მომდევნო გვერდი.

¹⁶ BGH WM 1993, 1080; BGH ZIP 2003, 22.

თვალისწინებულ ვადაზე (სამი თვე).¹⁷ ამასთან, მის ნამდვილობაზე გავლენას არ ახდენს მოშლის მიჩნევა ვალდებულების დარღვევად ძირითად მოვალესა და თავდებს შორის შიდა ურთიერთობაში.¹⁸

გარდა ზემოთ აღნიშნულისა, როგორც უვადო, ისე ვადიანი (რომელიც მხოლოდ გარკვეული დროით არის ნაკისრი) თავდებობა, რომელიც უზრუნველყოფს სამომავლო მოთხოვნას, სკ-ის 399-ე მუხლის მიხედვით, შეიძლება მოიშალოს ვადის დაუცველად, პატივისადები საფუძვლის არსებობისას. ასეთ საფუძველს წარმოადგენს, მაგალითად, ძირითადი მოვალის ქონებრივი მდგომარეობის მნიშვნელოვანი გაუარესება, რაც თავდებობის დადების მომენტისათვის განჭვრეტადი არ ყოფილა.¹⁹ თუმცა მოშლას *ex nunc*-მოქმედება აქვს, რის გამოც თავდები პასუხს აგებს ყველა იმ ძირითადი ვალდებულებისათვის, რომელიც მოშლის ძალაში შესვლის მომენტამდე წარმოიშვა.

2. ვალის გადაკისრება²⁰

სკ-ის 206-ე მუხლის მიხედვით, ზოგადად, თავდებობა ქარწყლდება, თუ ძირითადი მოვალის პიროვნება იცვლება ვალის გადაკისრების გზით, რადგან თავდების ბოჭვის ნება, ჩვეულებრივ, ძირითადი მოვალის პიროვნებაზეა დამოკიდებული და მისით არის განპირობებული. გამონაკლისი დაიშვება, ისევე სკ-ის 206-ე მუხლის მიხედვით, იმ შემთხვევაში, როდესაც თავდები გასცემს ნებართვას (წინასწარ თანხმობას)

¹⁷ P. Derleder, Die unbegrenzte Kreditbürgschaft, NJW 1986, 102.

¹⁸ K. Larenz/C.-W. Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2, 13. Aufl., München 1994, 19.

¹⁹ BGH VersR 1994, 737; BGH NJW 2003, 62; შდრ. ასევე BGH NJW 1985, 3008.

²⁰ აქ არ არის განხილული თავდებობის გადაკისრების შემთხვევა, იხ. სუსგ № ას-720-689-2014, 2015 წლის 23 ოქტომბერი.

სკ-ის მე-100 მუხლის მიხედვით. მოწონება (შემდგომი თანხმობა), ნორმის ცალსახა ფორმულირების მიხედვით, დაუშვებელია.²¹ გამომდინარე იქიდან, რომ ამგვარი ნებართვა თავდებობის თავიდან დადებას უთანაბრდება, ნორმის ანალოგიით გამოყენების საფუძველზე, ისიც ფორმის დაცვას საჭიროებს სკ-ის 892-ე მუხლის მიხედვით.²² ამ დაშვებას წინ არ უდგას სკ-ის 99 II მუხლი, რადგან ეს დანაწესი ადგენს მხოლოდ იმას, რომ ნებართვა არ საჭიროებს ვალის გადაკისრებისათვის საჭირო ფორმას, რომელიც თავის მხრივ, ჩვეულებრივ, არაფორმასავალდებულოა, და არ გამოიციხავს მასზე ფორმასავალდებულობის სხვა დანაწესის გავრცელებას. მესამე პირის მხრიდან, ძირითადი მოვალის გვერდით, ვალდებულების თანაკისრება თავდებს ტვირთად არ აწვება – ის მაინც მხოლოდ ძირითადი მოვალისათვის აგებს პასუხს – და შესაბამისად არ საჭიროებს ნებართვას.²³ იგივე წესი მოქმედებს იმ შემთხვევაში, როდესაც ძირითადი მოვალე იცვლება არა გარიგების, არამედ კანონის ძალით, მაგ., სკ-ის 1484-ე მუხლის მიხედვით (შდრ. სკ-ის 899 I 2 მუხლი).

3. კრედიტორის უარი უზრუნველყოფის საშუალებებზე, სკ-ის 901-ე მუხლი

გარდა ზემოთ ხსენებულისა, თავდებობის გაქარწყლების საფუძველს შეიცავს ასევე სკ-ის 901-ე მუხლიც, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს თავდების რეგრესი იმავე ვალისთვის უზრუნველყოფის გამცე-

²¹ Heinemeyer, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 418 Rn. 6.

²² Grüneberg, in Palandt BGB Kommentar, 75. Aufl., 2016, § 418 Rn. 1; Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 766 Rn. 13.

²³ Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 765 Rn. 252 f.

მი სხვა პირების მიმართ.²⁴ ამ მიზნით, სკ-ის 901-ე მუხლი ადგენს, რომ კრედიტორის მხრიდან გარიგებისმიერი უარი უზრუნველყოფის სხვა საშუალებებზე, შესაბამის ფარგლებში ამცირებს ასევე თავდების პასუხისმგებლობასაც. თუმცა, ქართული-სგან განსხვავებით, ექვივალენტური გერმანული დანაწესი (გსკ-ის 776 1 პარაგრაფი) საუბრობს თავდების პასუხისმგებლობის მხოლოდ იმ ფარგლებში შემცირებაზე, რა ფარგლებშიც ის უფლებამოსილი იყო მოეთხოვა რეგრესი უზრუნველყოფის გამცემისაგან. გამომდინარე იქიდან, რომ თავდები, კრედიტორის დაკმაყოფილების შემდეგ, ძირითადი მოვალის მიმართ მოთხოვნის მოპოვებასთან ერთად, სკ-ის 901, 207, 201 I მუხლების მიხედვით, მოიპოვებს ასევე უზრუნველყოფის საშუალებებს, მათზე წინასწარი უარი კრედიტორის მხრიდან, აკარგვინებს თავდებს მათგან პასუხის მოთხოვნის შესაძლებლობას. ამის საპირისპიროდ, თუ თავდებს თავიდანვე არ აქვს სხვა უზრუნველყოფის გამცემისაგან რეგრესის მოთხოვნის შესაძლებლობა, მაშინ კრედიტორის უარი ასეთ უზრუნველყოფის საშუალებაზე არ უნდა ამცირებდეს თავდების პასუხისმგებლობის ფარგლებს. ყოველგვარი სხვა დაშვება ნორმის მიზანს აცდენილი იქნებოდა. თუმცა ქართული სამართალი გერმანულის მსგავსს დათქმას არ აკეთებს და თავდების პასუხისმგებლობას მაშინაც კი ამცირებს, როდესაც მას რეალურად არ ჰქონდა რეგრესის შესაძლებლობა კრედიტორის მიერ გათავისუფლებული უზრუნველყოფის გამცემისაგან.²⁵ ეს მოცემული

მუხლის მოქმედების სფეროს სრულებით დაუშვებელი და გაუმართლებელი განვრცობაა და ის ტელეოლოგიური რედუქციის მეშვეობით უნდა დავიდეს ზემოთ ხსენებულ (გსკ-ის 776 1 პარაგრაფის შესატყვის) ფარგლებამდე.

როგორც ამას თავად 901-ე მუხლის ფორმულირება ნათელყოფს, ეს დანაწესი თავდებს ანიჭებს არა მხოლოდ შესაგებელს, რომელიც შესაბამისი უზრუნველყოფის საშუალების თავიდან დადგენის შემთხვევაში გაქარწყლებოდა, არამედ საერთოდ ათავისუფლებს პასუხისმგებლობისაგან ამ დანაწესით გათვალისწინებულ ფარგლებში.²⁶ სკ-ის 901-ე მუხლი დისპოზიციურ ხასიათს ატარებს. თუმცა, „სხვისი გარიგებით პასუხისმგებლობის გაფართოების აკრძალვის“ ზოგადი პრინციპიდან²⁷ გამომდინარე, მისი გამორიცხვა ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებში, წინააღმდეგობაში მოდის სკ-ის 346-ე მუხლთან.²⁸ სკ-ის 901-ე მუხლის დისპოზიციურობის გამო, თავდების თანხმობა, (კრედიტორის მიერ) უზრუნველყოფაზე უარის თქმასთან დაკავშირებით, იწვევს იმას, რომ მისი ვალდებულება ძალაში რჩება. ეს თანხმობა წარმოადგენს

²⁴ BGHZ 197, 335.

²⁵ მაგალითად, ა, ცუდი საკრედიტო ისტორიის გამო, ვერ იღებს სესხს ბანკიდან და ამას მისთვის მისი მეგობარი ბ გააკეთებს, რომელსაც ა თავის მხრივ თავდებად დაუდგება, ხოლო ბ მის მიერ აღებული სესხის უზრუნველსაყოფად საკუთარ ბინას იპოთეკის დატვირთავს. ა და ბ შიდა ურთიერთობაში შეათანხმებენ, რომ სესხი ა-ს გასასტუმრებელია და ბ-მ მისთვის პასუხი არ უნდა აგოს.

ა-ს მიერ ბანკის დაკმაყოფილების შემდეგ, მას, ამ შიდა ურთიერთობაში მიღწეული შეთანხმების გამო, ვერ ექნება განხორციელებადი მოთხოვნა ბ-ს წინააღმდეგ და შესაბამისად უმნიშვნელოა, უარი თქვა თუ არა მანამდე ამ კრედიტორმა ბანკმა ბ-ის ქონებაზე არსებულ იპოთეკაზე, რადგან ამ იპოთეკის რეალიზების უფლება მას მაინც არ ექნებოდა.

²⁶ BGHZ 197, 335.

²⁷ იხ. ამასთან დაკავშირებით, გ. რუსიაშვილი/ნ. ქავჭავაძე, აქცესორული ბმა ძირითად ვალდებულებასა და თავდების პასუხისმგებლობას შორის, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 4/2019, 24-ე და მომდევნო გვერდები.

²⁸ BGH WM 2001, 1330; BGHZ 144, 52, 55; BGH NJW 2000, 2583; BGH ZIP 2001, 2168; BGH NJW 2004, 161; OLG Stuttgart WM 2002, 439, 440 f.; *Sprau in Palandt BGB Kommentar*, 75. Aufl., 2016, § 776 Rn. 3; *Brödermann*, in *Prütting/Wegen/Weinreich*, 13. Aufl. 2018, BGB, § 776 Rn. 3.

თავდების პოზიციების შემზღუდავ დანაწესს და, სკ-ის 892-ე მუხლის მიზნიდან გამომდინარე, ფორმასავალდებულოა.²⁹ ეს წესი მოქმედებს მაშინაც, როდესაც თავდები ამ თანხმობას უკვე უზრუნველყოფაზე უარის გაცხადების შემდეგ გასცემს. ამ შემთხვევაში, კრედიტორის მიერ უზრუნველყოფაზე უნებართვო უარის გაცხადებით, თავდებობიდან წარმომდგარი ვალდებულება ქარწყლდება, ხოლო თავდების მხრიდან შემდგომი თანხმობის გაცხადება წარმოადგენს ამ თავდებობის თავიდან შეთანხმებას და, შესაბამისად, ფორმასავალდებულოა.³⁰

სკ-ის 901-ე მუხლის მიზნიდან გამომდინარე, თავდები მხოლოდ იმ ფარგლებში თავისუფლდება, რამდენადაც: 1. თავდებს სხვა უზრუნველყოფის გამცემთან არსებული შიდა ურთიერთობის ძალით რეალურად შეეძლო მოეთხოვა მისგან რეგრესი (შდრ. ზემოთ); 2. გარდა ამისა, რეგრესის მოთხოვნა უზრუნველყოფის საშუალებაზე უარის შემდეგ უკვე აღარ უნდა იყოს შესაძლებელი;³¹ 3. უზრუნველყოფის საშუალება, რომელზეც კრედიტორმა უარი თქვა (მოცულობის მხრივ) რეალურად ფარავდა რეგრესულ მოთხოვნას.³² მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ეს სამი წინაპირობა კუმულატიურად არის სახეზე, შეიძლება იმის მტკიცება, რომ კრედიტორმა უზრუნველყოფაზე უარით ნამდვილად ჩაშალა თავდების რეგრესის შესაძლებლობა და დასაშვებია სკ-ის 901-ე მუხლის გამოყენება.

ამის საპირისპიროდ, სკ-ის 901-ე მუხლი, მისი მიზნიდან გამომდინარე, გამოიყენება ანალოგიით იმ შემთხვევაში, როდესაც კრედიტორი, ხსენებული წინაპირობების არსებობისას, ჩაშლის თავდების რეგრესს

არააქცესორული (მაგ., „უზრუნველმყოფი საკუთრების“) უზრუნველყოფის საშუალების საფუძველზე, რომელიც, მართალია, აქცესორული ბმის არარსებობის გამო, ძირითად ვალდებულებასთან ერთად თავდებზე კანონის ძალით (სკ-ის 905, 207, 201-ე მუხლები) არ გადავიდოდა, თუმცა თავდებს შეეძლო მათი გარიგებით გადაცემის მოთხოვნა სკ-ის 8 III მუხლის მიხედვით.³³ გარდა ამისა, სკ-ის 901-ე მუხლში დაფიქსირებული პრინციპი – რომელიც, პირდაპირ, უზრუნველყოფის საშუალებაზე მხოლოდ გარიგებისმიერ უარს მოიცავს – განზოგადებაუნარიანია და, საბოლოო ჯამში, წარმოშობს კრედიტორის (ფაკულტატიურ) ვალდებულებას. კერძოდ, თავდები თავისუფლდება, როდესაც კრედიტორის ქმედება (უზრუნველყოფის საგნის განადგურება) ან უმოქმედობა (მაგ., უზრუნველყოფის საგნის არასაკმარისი დაცვა ქურდობისაგან), თავდების რეგრესს, სხვა უზრუნველყოფის გამცემთა მიმართ, შეუძლებელს ხდის და ეს კრედიტორის მხრიდან ნდობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპის საწინააღმდეგო (ანუ სულ მცირე გაუფრთხილებელ) ქმედებას წარმოადგენს.³⁴

III. ურთიერთობა თავდებსა და ძირითად მოვალეს შორის – შესრულებისა და (ვალდებულებისაგან) გათავისუფლების მოთხოვნა

თავდებსა და ძირითად მოვალეს შორის სამართლებრივ ურთიერთობაში, პირველ რიგში, გასარკვევია, თუ რამდენად შეუძლია თავდებს მოთხოვოს ამ უკანასკნელს

²⁹ BGHZ 197, 335.

³⁰ BGHZ 197, 335.

³¹ Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 776 Rn. 14 f.

³² OLG Bamberg ZIP 2012, 614.

³³ BGH NJW 1964, 1788; BGH NJW 1981, 387.

³⁴ BGH NJW 1981, 762; BGH WM 1960, 51; BGH WM 1966, 756; BGH WM 1999, 3197; *Sprau* in Palandt BGB Kommentar, 75. Aufl., 2016, § 774 Rn. 5; *Brödermann*, in Prütting/Wegen/Weinreich, 13. Aufl. 2018, BGB, § 774 Rn. 8 f.

გააქტიურება იმისათვის, რათა თავიდან ააცილოს მას პასუხისმგებლობა.

ამგვარი ვალდებულება შეიძლება გამომდინარეობდეს თავდებსა და ძირითად მოვალეს შორის სახელშეკრულებო ურთიერთობიდან. თავდებად დადგომას, ჩვეულებრივ, საფუძვლად უდევს უსასყიდლო თუ სასყიდლიანი (მაგ. ბანკის თავდებობა) დავალების ხელშეკრულება სკ-ის 709-ე და მომდევნო მუხლების მიხედვით. დასაშვებია ასევე ნამდვილი და მართებული სხვისი საქმეების შესრულება 969-ე მუხლის მიხედვით.³⁵ ამ შემთხვევებში თავდებს აქვს სკ-ის 717 I მუხლისა და ნდობის და კეთილსინდისიერების პრინციპიდან (სკ-ის 8 III მუხლი) გამომდინარე მოთხოვნა ძირითადი მოვალის მიმართ, რომ მან თავისი ვალდებულება ჯეროვნად და დროულად შეასრულოს, თუ ამის გარეშე უშუალოდ თავდების პასუხისმგებლობის საკითხი დადგებოდა. ეს მოთხოვნა მას არ აქვს მხოლოდ მაშინ, როდესაც თავდებმა, ძირითად მოვალესთან არსებული შიდა ურთიერთობიდან გამომდინარე, გამონაკლისის სახით, საბოლოოდ, თვითონ უნდა ატაროს ვალდებულებითი ტვირთი კრედიტორის წინაშე.³⁶ თუ ძირითადი მოვალე თავის ამ ვალდებულებას დაარღვევს, ის სკ-ის 394 I-III ნაწილების მიხედვით ანაზღაურებს ზიანს.

სკ-ის 904-ე მუხლი შეიცავს ზემოთ ხსენებულისაგან დამოუკიდებელ საფუძველს თავდების მოთხოვნისათვის ძირითადი მოვალის მიმართ ნაკისრი ვალდებულებისგან გათავისუფლებასთან დაკავშირებით. ამისათვის აუცილებელია, რომ თავდებსა და ძირითად მოვალეს შორის არსებობდეს (უსასყიდლო) დავალების ხელშეკრულება სკ-ის 709-ე და მომდევნო მუხლების მიხედვით.

ზემოთ ხსენებული, ძირითადი ვალდებულების შესრულების მოთხოვნისაგან განსხვავებით, (თავდებობისაგან) გათავისუფლების მოთხოვნა აბსტრაქტულად არის მიმართული თავდების ვალდებულების გაქარწყლებისაკენ. ძირითად მოვალეს შეუძლია თავად აირჩიოს გზა, რომლითაც ის გაათავისუფლებს თავდებს ნაკისრი ვალდებულებისაგან (ვალდებულების შესრულება; დაითანხმოს კრედიტორი თავდებისათვის სკ-ის 448-ე მუხლის მიხედვით ვალის პატიებაზე).³⁷ ძირითადი ვალდებულების შესრულების ვადის დადგომამდე მოვალეს შეუძლია თავდებს, გათავისუფლების ნაცვლად, მისცეს უზრუნველყოფა (სკ-ის 904 II მუხლი). გამომდინარე იქიდან, რომ თავდებს, რომელიც (სკ-ის 709-ე მუხლის გაგებით) რწმუნებულს წარმოადგენს, ზოგადად ისედაც აქვს მარწმუნებლის მიმართ თავდებობისაგან გათავისუფლების მოთხოვნა, სკ-ის 717 I მუხლისა და ნდობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპის საფუძველზე, სკ-ის 904-ე მუხლის რეგულატორული შინაარსი ამ დანაწესების შეზღუდვასა და განდევნას წარმოადგენს (ისევე როგორც სკ-ის 717 III მუხლისა).³⁸ რის გამოც, თავდებობისაგან გათავისუფლება შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევებში იქნეს მოთხოვნილი, რომლებიც სკ-ის 904 I მუხლში ამომწურავად არის ჩამოთვლილი. თუ ეს წინაპირობები სახეზე არ არის, მაშინ თავდებს შეუძლია ძირითად მოვალეს მოსთხოვოს მხოლოდ ამ ძირითადი ვალდებულების შესრულება.

სკ-ის 904 I მუხლის შემადგენლობა მოიცავს შემთხვევებს, როდესაც თავდების მიერ ნაკისრი რისკი ამ თავდებობის კისრების შემდეგ მნიშვნელოვნად იზრდება იმით, რომ: ძირითადი მოვალის ქონებრივი მდგომარეობა

³⁵ შდრ. სუსგ № ას-720-689-2014, 2015 წლის 23 ოქტომბერი.

³⁶ J. Esser/H.-L. Weyers, Schuldrecht BT II/1, 8. Aufl., Heidelberg 1998, 354.

³⁷ BGH NJW 1971, 796.

³⁸ RG, 12. Oktober 1904 - Rep. V. 147/04; BGHZ 140, 270.

მარეობა არსებითად უარესდება (სკ-ის 904 I ა); თავდებობის დადგენის შემდეგ ძირითადი მოვალისაგან გადახდევინება არსებითად გაძნელდა საცხოვრებელი ადგილის ან ადგილსამყოფელის შეცვლის გამო (სკ-ის 904 I ბ); კრედიტორს თავდების წინააღმდეგ უკვე მოპოვებული აქვს სააღსრულებო ფურცელი (სკ-ის 904 I გ).

სკ-ის 904-ე მუხლი დისპოზიციურია; თავდებს შეუძლია სრულებით უარი თქვას თავის გათავისუფლების მოთხოვნაზე³⁹ (ამგვარადაა საქმე იმ შემთხვევაში, როდესაც ძირითადი ვალდებულების ტვირთი მოვალესთან ურთიერთობაში საბოლოოდ მისი სატარებელია) ან შეათანხმოს ძირითად მოვალესთან უფრო ფართო შინაარსის მქონე გათავისუფლების მოთხოვნა.⁴⁰

სკ-ის 904-ე მუხლი არ ეხება თავდებსა და კრედიტორს შორის ურთიერთობას.

IV. რეგრესი ძირითადი მოვალისაგან

მას შემდეგ, რაც თავდები შეასრულებს კრედიტორის წინაშე, მას აქვს ძირითადი მოვალის მიმართ რეგრესის მოთხოვნა. ეს რეგრესული მოთხოვნა შეიძლება შემდეგ ორ საფუძველს დაემყაროს:

1. შიდა ურთიერთობა თავდებსა და ძირითად მოვალეს შორის

თავდების რეგრესის საფუძველს შეიძლება წარმოადგენდეს, პირველ რიგში, ვალდებულებითი ურთიერთობა თავდებსა და ძირითად მოვალეს შორის. თუ თავდები

³⁹ გამომდინარე იქიდან, რომ ამგვარი უარი ძირითადი მოვალის მიმართ არ განეკუთვნება კრედიტორთან დადებული თავდებობის ხელშეკრულების შინაარსს, მასზე სკ-ის 892-ე მუხლი არ ვრცელდება, RG, 22. September 1904 - Rep. VI. 542/03.

⁴⁰ BGH WM 1995, 1632; BGH, 16. Januar 1974 - VIII ZR 229/72; OLG Hamburg, 19. September 1984 - 5 U 56/84.

არის ძირითადი მოვალის რწმუნებული ან მისი დარი პოზიციის მქონე (სკ-ის 969-ე და მომდევნო მუხლები), მას შეუძლია კრედიტორის მიმართ შესრულება მოითხოვოს როგორც დანახარჯები სკ-ის 717 I ან 974 I მუხლის მიხედვით. თუ თავდებს ჰქონდა კრედიტორის წინააღმდეგ შესრულებაზე უარის თქმის უფლების მომნიჭებელი შესაგებელი (მაგ., სკ-ის 899-ე მუხლის მიხედვით), დანახარჯების ანაზღაურების მოთხოვნის მინიჭებისათვის გადამწყვეტია, იყო თუ არა ეს გარემოებები შეცნობადი გადახდის მომენტისათვის, რადგან, ორივე დანაწესის თანახმად, ანაზღაურდება მხოლოდ აუცილებელი დანახარჯები. დანახარჯების ანაზღაურების მოთხოვნა მოიცავს ასევე იმ ხარჯებსა და თანმდევ ზიანს, რომელიც თავდებს წარმოეშობა მის პასუხისგებასთან დაკავშირებით.⁴¹ თუმცა დანახარჯების ანაზღაურების მოთხოვნა გამორიცხულია, თუ თავდებმა, ძირითად მოვალესთან მიღწეული შეთანხმების თანახმად, გამოაკლისის სახით, ძირითადი ვალდებულების ტვირთი მარტომ უნდა ატაროს, მაგალითად, იმიტომ, რომ თავდებობის კისრება ჩუქების ფორმით მოხდა.

2. კანონისმიერი ცესია, სკ-ის 905-ე მუხლი

გარდა ზემოთ ხსენებული თავდების რეგრესული მოთხოვნისა, თავდებსა და ძირითად მოვალეს შორის შიდა ურთიერთობიდან, სკ-ის 905-ე მუხლი თავდებს, რომელიც ასრულებს კრედიტორის წინაშე, ანიჭებს ასევე ძირითად მოთხოვნას კანონისმიერი ცესიის გზით. იმ ფარგლებში, რა ფარგლებშიც თავდები აკმაყოფილებს კრე-

⁴¹ Brödermann, in Prütting/Wegen/Weinreich, 13. Aufl. 2018, BGB, § 774 Rn. 17; OLG Bremen NJW 1963, 861; RG WarnR 1915 Nr. 278.

დიტორს,⁴² მოთხოვნა ძირითადი მოვალის მიმართ ამ მოცულობით მასზე გადადის.⁴³ ამ გადაწყვეტის დოგმატური კონსტრუქცია უპრობლემოა, რადგან თავდების შესრულებით (სკ-ის 427-ე მუხლი) ან მისი სუროგატი (მაგ., სკ-ის 442-ე მუხლი)⁴⁴ ქარწყლება მხოლოდ მისი ვალდებულება, თუმცა ეს არ წარმოადგენს ძირითადი ვალდებულების შესრულებას სკ-ის 373 II მუხლის მიხედვით. თავდების ვალდებულება მხოლოდ უზრუნველყოფს ძირითად ვალს და არ არის მისი იდენტური.

განსხვავებით შიდა ურთიერთობიდან წარმომდგარი დანახარჯების ანაზღაურების მოთხოვნისა, კანონის საფუძველზე გა-

⁴² ეს დაკმაყოფილება შეიძლება იყოს ნაწილობრივი. თუმცა კრედიტორმა და თავდებმა შეიძლება შეათანხმონ – 892-ე მუხლით გათვალისწინებული ფორმით, რომ ძირითადი მოთხოვნა მასზე თავდების მიერ მხოლოდ სრულად შესრულების შემდეგ გადადის. შეიძლება თუ არა ამ შეთანხმების გათვალისწინება კრედიტორის მიერ წაყენებულ სტანდარტულ პირობებში, კამათის საგანს წარმოადგენს, შდრ. BGH MDR 1987, 316.

⁴³ იხ. სუსგ № ას-584-584-2018, 2019 წლის 28 ივნისი, სასამართლომ შინაარსობრივად არ იმსჯელა და ღიად დატოვა ძირითადი მოვალის პრეტენზია, რომ მიღებული კრედიტის ნაწილი თავდებს ეკუთვნოდა და მანვე მოიხმარა, და, შესაბამისად, თავდებმა შესრულებით საკუთარი ვალი დაფარა.

⁴⁴ კრედიტორის გაკოტრების მმართველს უფლება აქვს უარი განაცხადოს გაქვითვაზე თავდების მხრიდან, რათა ამ უკანასკნელმა ნაარდრევი გაქვითვით (რაც, 364-ე მუხლის მიხედვით ზოგადად დასაშვებია), კრედიტორის მიმართ არსებული ფუჭი მოთხოვნა, 905-ე მუხლის მეშვეობით, არ ჩაანაცვლოს – ჯერ კიდევ ღირებული – მოთხოვნით ძირითადი მოვალის მიმართ, *Esser/Weyers, Schuldrecht BT II/1*, ზემოთ სქ. 36, 352; *Larenz/Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2*, ზემოთ სქ. 18, 14. ამ უარის შემდეგ გაკოტრების მმართველს შეუძლია ძირითადი მოვალის მიმართ მოთხოვნა სრული ოდენობით განახორციელოს, ხოლო თავდებს კი მისი საპირისპირო მოთხოვნის ანგარიშში კი მხოლოდ გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ კანონით გათვალისწინებული წილი გადაუხადოს. გაქვითვის დაშვების შემთხვევაში ამ სხვაობით (მოთხოვნების ღირებულებებს შორის) თავდები ისარგებლებდა, რომელიც გახდებოდა ძირითადი მოთხოვნის ახალი მფლობელი.

დასული (ძირითადი) მოთხოვნა არ ფარავს დამატებით დანახარჯებს, რომელიც წარმოეშობა თავდებს კრედიტორის წინაშე პასუხისგებისას. გარდა ამისა, ძირითად მოვალეს შეუძლია, განსხვავებით სკ-ის 717 I ან 974 I მუხლებით პასუხისგებისას, სკ-ის 207, 201 II მუხლების მიხედვით, გადასულ მოთხოვნას შეუპირისპიროს ყველა შესაგებელი, რაც მას გააჩნდა კრედიტორის მიმართ, თავდების მიერ შესრულების განხორციელების მომენტისათვის (მაგ., ხანდაზმულობის შესაგებელი და ა. შ.). ამის საპირისპიროდ, თავდებსა და ძირითად მოვალეს შორის შიდა ურთიერთობის (ჩვეულებრივ, დავალების ხელშეკრულება) მომწესრიგებელი რეგულაციების უპირატესობა გამოიხატება იმაში, რომ მოვალეს ამ ურთიერთობის ძალით მისთვის მინიჭებული შესაგებლები, სკ-ის 905 2 მუხლის მიხედვით, შეუძლია დაუპირისპიროს ასევე თავდებზე გადასულ ძირითად მოთხოვნას.⁴⁵

უპირატესობა, რომელიც სკ-ის 905 I მუხლის მიხედვით ლეგალურ ცესიას აქვს სკ-ის 717 I (974 I) მუხლით დანახარჯების ანაზღაურების მოთხოვნასთან მიმართებით, მდგომარეობს იმაში, რომ, სკ-ის 207, 201 I მუხლების მიხედვით, ძირითად მოთხოვნასთან ერთად თავდები მოიპოვებს ასევე მისი უზრუნველყოფის აქცესორულ საშუალებებსაც. თავდებს შეუძლია ასევე, სკ-ის 8 III მუხლის მიხედვით, მოითხოვოს არააქცესორული უზრუნველყოფის საშუალებების მისთვის გადაცემა გარიგებით, თუ მხარეთა შორის სხვა რამ არ არის შეთანხმებული.⁴⁶ თუ ძირითადი მოვალე არ ასრულებს არც თავდების, როგორც მოთხოვნის

⁴⁵ *Horn*, in *Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013*, § 774 Rn. 39 f.

⁴⁶ *NJW* 1990, 2877; *BGH ZIP* 1995, 1322; *Esser/Weyers, Schuldrecht BT II/1*, ზემოთ სქ. 36, 354; *Larenz/Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2*, ზემოთ სქ. 18, 15; *D. Looschelders, Schuldrecht AT*, 15. Aufl., München 2017, Rn. 977.

ახალი მფლობელის, წინაშე, მას შეუძლია დაკმაყოფილება უზრუნველყოფის საშუალებებიდან მოითხოვოს. გამომდინარე იქიდან, რომ, სკ-ის 905 2 მუხლის მიხედვით, კანონისმიერმა ცესიამ კრედიტორის მდგომარეობა არ უნდა გააუარესოს, თუ თავდები მხოლოდ ნაწილობრივ აკმაყოფილებს კრედიტორს, ის მოიპოვებს მხოლოდ (კრედიტორის) შემდგომი რიგის დაკმაყოფილების უფლებას უზრუნველყოფის საშუალებებიდან.⁴⁷

V. რეგრესი სხვა თავდებთაგან

თუ ძირითადი ვალდებულება, თავდებობის გარდა, დამატებით, კიდევ სხვა უზრუნველყოფის საშუალებებითაა უზრუნველყოფილი, თავდების შესრულების შემდეგ დგება მისი რეგრესის საკითხი სხვა უზრუნველყოფის გამცემების მიმართ.

განსხვავებით გსკ-ის 774 II პარაგრაფისაგან, რომელიც თანათავდებთა ერთმანეთის მიმართ რეგრესის ნაწილში სოლიდარულ მოვალეთა რეგრესზე მიუთითებს, სკ-ში ეს შემთხვევა ცალკე მოწესრიგებული არ არის. სკ-ის 896-ე მუხლი ეხება მხოლოდ კრედიტორის წინაშე თანათავდებების პასუხისმგებლობას და პასუხს აგებინებს მათ „როგორც სოლიდარულ მოვალეებს“, მაშინაც კი, როდესაც მას ეს თავდებობა ერთობლივად – ერთმანეთთან ურთიერთკავშირში – არ უკისრიათ, რაც, ზოგადად, ეწინააღმდეგება სოლიდარული ვალდებულების წარმოშობის პრინციპებს. თანათავდებები კრედიტორის წინაშე პასუხს აგებენ სოლიდარულად 463-ე და მომდევნო მუხლების მიხედვით. ამის საპირისპიროდ, ძირითადი მოვალის წინაშე მათი პასუხისმგებლობა

აქცესორულ ხასიათს ატარებს, რაზეც 463-ე და მომდევნო მუხლები არ გამოიყენება.

რაც შეეხება თანათავდებთა შიდა რეგრესს, აქ, მიუხედავად სპეციალური წესის არარსებობისა, 896-ე მუხლის ტელეოლოგიური ექსტენსია ჩანს უპრიანი. აგებენ რა გარე ურთიერთობაში სოლიდარულად პასუხს, შიდა ურთიერთობაშიც რეგრესი იმავე წესების მიხედვით უნდა მოხდეს. ამგვარად, თანათავდებები, იმ თანათავდების მიმართ, რომელმაც გადაუხადა კრედიტორს, პასუხს აგებენ სკ-ის 473-ე მუხლის მიხედვით. რაც ნიშნავს შემდეგს:

1. პირველ რიგში, კანონისმიერი ცესიის (სკ-ის 905 1 მუხლი) საფუძველზე გადამხდელ თანათავდებზე მოთხოვნა გადადის სრულად, სხვა თანათავდებობები კი, სკ-ის 207, 201 I მუხლების მიხედვით, მხოლოდ შიდა რეგრესული მოთხოვნის შესაბამისად (სკ-ის 473 I მუხლი). სკ-ის 473 II მუხლის მიხედვით, განსხვავებული შეთანხმების არარსებობისას, სოლიდარული მოვალეები ერთმანეთის წინაშე თანაბარი წილით აგებენ პასუხს. თავდებობა დარჩენილ ნაწილში ქარწყლდება.⁴⁸ მაგალითი: მოვალეს 9000 ლარიანი ვალის უზრუნველსაყოფად თავდებად უდგება ა, ბ და გ. ა აკმაყოფილებს კრედიტორს. ამ შემთხვევაში, 905 1 მუხლის მიხედვით, მოვალის მიმართ მოთხოვნა კრედიტორიდან სრულად გადადის მასზე. რაც შეეხება ბ-სა და გ-ს თავდებობს, მათ ა მოპოვებს სკ-ის 207, 201 I მუხლების მიხედვით მხოლოდ 3000 ლარის ფარგლებში (სკ-ის 473 I, II მუხლი). დანარჩენ ნაწილში თავდებობება გაქარწყლებულად ითვლება. ანუ, მიუხედავად იმისა, რომ ა-მ კრედიტორს 6000-ით მეტი გადაუხადა, ვიდრე მას ეს შიდა ურთიერთობაში ეკისრებოდა, ის ამ 6000 ბ-სა და გ-საგან ველარ მოითხოვს. ეს შედეგი საბუთდება სკ-ის

⁴⁷ BGH ZIP 1990, 1067; Esser/Weyers, Schuldrecht BT II/1, ზემოთ სქ. 36, 355; K. Larenz/C.-W. Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2, 15.

⁴⁸ BGH NJW 1983, 2442.

473-ე მუხლში გამყარებული პრინციპით, რომლის მიხედვითაც, თანათავდებები, რეგრესიას, ერთმანეთის მიმართ არიან არა სოლიდარული, არამედ მხოლოდ წილობრივი მოვალეები.⁴⁹ ეს ნესი, გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, უცვლელად რჩება ძალაში თანათავდების მიერ კრედიტორის მიმართ მხოლოდ წილობრივი შესრულების განხორციელების შემთხვევაში.⁵⁰ თუ აკრედიტორს უხდის 2 700 ლარს, მაშინ მას ბ-სა და გ-საგან მხოლოდ 900 ლარის მოთხოვნის უფლება აქვს.

2. გარდა აღნიშნულისა, თანათავდებთა შორის შიდა ურთიერთობის სკ-ის 473-ე მუხლის მიხედვით მონესრიგება გულისხმობს იმას, რომ თანათავდები, რომელიც კრედიტორს აკმაყოფილებს, მოიპოვებს არა მხოლოდ ნაწილობრივ თავდებობას დარჩენილი თანათავდებების მიმართ, არამედ აქვს ასევე პირდაპირი რეგრესული მოთხოვნა სკ-ის 473 II მუხლის მიხედვით.⁵¹ სკ-ის 473 II მუხლი წარმოადგენს მოთხოვნის დამოუკიდებელ საფუძველს სკ-ის 473 I მუხლის გვერდით⁵² და წარმოშობს ამ შემთხვევაში – თუ მხარეთა შორის სხვა რამ არ არის შეთანხმებული – მონაწილეთა რაოდენობაზე გაყოფილ რეგრესულ მოთხოვნის უფლებას თითოეულის მიმართ.⁵³ გადახდამდე თანათავდებს, რომელსაც პასუხს სთხოვს კრედიტორი, სკ-ის 473 II მუხლის მიხედვით, აქვს თავისი თავდებობის ვალდებულებიდან წილობრივი გათავისუფლების მოთხოვნა.⁵⁴ სკ-ის 473 II მუხლიდან, როგორც მო-

თხოვნის დამოუკიდებელი საფუძველიდან გამომდინარეობს, რომ სკ-ის 901-ე მუხლი ამ შემთხვევაზე არ გამოიყენება: კრედიტორის თავდებობაზე უარის შემდეგ, მართალია, ის აღარ გადადის გადამხდელ თავდებზე სკ-ის 905 1, 207, 201 I, 473 I მუხლების მიხედვით, თუმცა ეს უარი არ ეხება – თუ სახეზე არ არის სხვა თანათავდებთა თანხმობა – თანათავდებობის კისრებით წარმოშობილ რეგრესულ მოთხოვნას (სკ-ის 473 II მუხლი) გათავისუფლებული თანათავდების მიმართ.⁵⁵ კრედიტორსა და „გათავისუფლებულ“ თანათავდებს არ შეუძლიათ შეცვალონ იმ შიდა ურთიერთობის შინაარსი, რომელიც წარმოიშობა თანათავდებებს შორის სკ-ის 473-ე მუხლის მიხედვით. შედეგის მხრივ, აქ თანათავდებობაზე უარი არ უშლის ხელს რეგრესს, რაც არის 901-ე მუხლის გამოყენების ძირითადი წინაპირობა. თუმცა განსხვავებულად არის საქმე იმ შემთხვევაში, თუ იმ თანათავდებობისათვის, რომელზეც კრედიტორმა უარი თქვა, დადგენილი იყო აქცესორული უზრუნველყოფის საშუალება, მაგ., მომდევნო რიგის თავდებობა⁵⁶. ეს უზრუნველყოფის საშუალება შემსრულებელ თანათავდებზე შეიძლება გადასულიყო მხოლოდ თანათავდებობასთან ერთად სკ-ის 905 1, 473 I, 201 I მუხლების მიხედვით; სკ-ის 473 II მუხლიდან გამომდინარე შიდა რეგრესულ მოთხოვნას თანათავდებებს შორის ის არ უზრუნველყოფს. თუ თავდებს, რომელსაც კრედიტორის წინაშე მოუწია პასუხისგება, ჰქონდა რეგრესის უფლება ასევე მომდევნო რიგის თავდებობიდან (რაც ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში უნდა დადგინდეს), მა-

⁴⁹ *Bydlinski*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 426 Rn. 29 ff.
⁵⁰ BGH NJW 1982, 2306; BGH NJW 1957, 747; BGH NJW 1982, 2306; BGH NJW 1986, 1098; BGH WM 2000, 408.
⁵¹ *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 774 Rn. 22 f.
⁵² *Bydlinski*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 426 Rn. 1.
⁵³ BGHZ 212, 126.
⁵⁴ BGH ZIP 1986, 970.

⁵⁵ BGH MDR 1993, 42; BGH ZIP 2000, 406; *Esser/Weyers*, Schuldrecht BT II/1, 76. Aufl. 2017, § 36, 356.
⁵⁶ იხ. მომდევნო რიგის თავდებობასთან დაკავშირებით *რუსიაშვილი*, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 1/2020, ზემოთ სქ. 6, 29-ე და მომდევნო გვერდი.

შინ სკ-ის 901 მუხლის მიხედვით, მომდევნო თავდებობაზე კრედიტორის უარის შედეგად ის თავისუფლდება.

VI. რეგრესი სხვა უზრუნველყოფის საშუალებების გამცემთა მიმართ

1. სხვა უზრუნველყოფის საშუალებების მოპოვება თავდების მიერ⁵⁷

სკ-ის 905 1 მუხლით გათვალისწინებული მოთხოვნის თავდებზე გადასვლა ინვესტორს იმას, რომ, სკ-ის 207, 201 I მუხლების მიხედვით, თავდებზე გადადის ასევე სხვა უზრუნველყოფის საშუალებებიც (თანათავდებობის გადასვლასთან დაკავშირებით იხ. ზევით), როგორც არის, მაგალითად, იპოთეკა. გარდა ამისა, გათავისუფლებული კრედიტორი ვალდებულია, სკ-ის 8 III მუხლის საფუძველზე, შემსრულებელ თავდებს გადასცეს ასევე ყველა არააქცესორული უზრუნველყოფის საშუალება.

იგივე წესი მოქმედებს სხვა უზრუნველყოფის გამცემთა მიერ კრედიტორის დაკმაყოფილების შემთხვევაში. ანუ, მაგალითად, იპოთეკის საგნის მესაკუთრეც მოიპოვებს, სკ-ის 292, 201 I მუხლის მიხედვით, თავდებობას, მას შემდეგ, რაც ის კრედიტორს დააკმაყოფილებს.

⁵⁷ ქართული პრაქტიკაში, კრედიტორი, ჩვეულებრივ, ჯერ იპოთეკით დატვირთული საგნის რეალიზაციას ითხოვს და მხოლოდ ამის შემდეგ სთხოვს თავდებს გადახდას, რაც სკ-ის 905 I მუხლის გამოყენებისათვის მხოლოდ მაშინ ტოვებს ადგილს, თუ დატვირთული საგნის რეალიზაციის მოთხოვნა თავდებობის შემდეგ ხდება ვადამოსული. ხშირია შემთხვევა, იპოთეკის საგნის რეალიზაციისას ამონაგები თანხიდან, დაუფარავი დავალიანების თავდების ქონებიდან დაკმაყოფილების კომბინაციისა: სუსგ № ას-1850-2018, 2019 წლის 4 ივლისი, სუსგ № ას-1172-2018, 2019 წლის 8 თებერვალი, სუსგ № ას-875-2018, 2018 წლის 22 ნოემბერი, სუსგ № ას-1071-991-2017, 2018 წლის 26 მარტი, № ას-1525-1445-2017, 2018 წლის 23 თებერვალი.

2. სხვა უზრუნველყოფის საშუალებების გადასვლის ფარგლები

კამათის საგანს წარმოადგენს, თუ რა ფარგლებში მოიპოვებს, თავდებობისა და სხვა უზრუნველყოფის საშუალებების კომბინაციისას, გადამხდელი თავდები ან გადამხდელი (სხვა) უზრუნველყოფის საშუალების მფლობელი, დანარჩენ უზრუნველყოფას.⁵⁸

მაგალითად, თუ კრედიტორის წინაშე იხდის იპოთეკით დატვირთული ნივთის მესაკუთრე, გასარკვევია, დასაშვებია თუ არა, თავდებს მოეთხოვოს ამ მესაკუთრისთვის კრედიტორის დასაკმაყოფილებლად გაღებული თანხის სრულად ანაზღაურება. ასეთ დროს, თავის მხრივ, თავდებს რომ დაეფარა სესხი, მასზე გადავიდოდა იპოთეკით უზრუნველყოფილი მოთხოვნა (სკ-ის 905 1, 207, 201 I მუხლები) და შეძლებდა მესაკუთრისგან ნივთის რეალიზაციის თმენის მოთხოვნას (სკ-ის 301 I მუხლები). შესაბამისად, მხარეთა ბედი დასწრებაზე იქნებოდა დამოკიდებული. ის, ვინც პირველი დააკმაყოფილებდა კრედიტორს (ვისაც კრედიტორი პირველს მოსთხოვდა დაკმაყოფილებას), შეიძენდა მთლიან უზრუნველყოფილ მოთხოვნას. ხოლო ამ ჯაჭვში ბოლოს მდგომს მხოლოდ პირადი მოვალის წინაშე ექნებოდა ანაზღაურების არაუზრუნველყოფილი მოთხოვნა.⁵⁹

როგორც ზემოთ ვახსენეთ, თავდებს, რომელიც სრულად აკმაყოფილებს კრედიტორს, აქვს უკუმოთხოვნის უფლება დანარჩენი თავდებებისგან (სკ-ის 896, 905, 473

⁵⁸ იხ. ამასთან დაკავშირებით გ. რუსიაშვილი/ლ. სირდაძე/დ. ეგნატაშვილი, სანივთო სამართალი, თბილისი 2019, 403-ე და მომდევნო მუხლები.

⁵⁹ რისი განხორციელებაც ნაკლებ სავარაუდოა, წინააღმდეგ შემთხვევაში კრედიტორიც მისგან მიიღებდა შესრულებას და საერთოდ აღარ იქნებოდა საჭირო უზრუნველყოფის საშუალებების გამოყენება.

მუხლები, იხ. ზემოთ). სხვადასხვა უზრუნველყოფის საშუალების გამოყენებისას შესაბამის პირებს შორის ურთიერთობას კანონმდებელი უშუალოდ არ აწესრიგებს. ერთი შეხედულებით, საკითხი უნდა გადაწყდეს თავდების სასარგებლოდ.⁶⁰ თუ თავდები აკმაყოფილებს კრედიტორს, მაშინ მასზე უნდა გადავიდეს იპოთეკით უზრუნველყოფილი მოთხოვნა, ხოლო მესაკუთრის მიერ კრედიტორის დაკმაყოფილების შემთხვევაში მან უნდა შეიძინოს მხოლოდ მოთხოვნა, თავდებობით უზრუნველყოფის გარეშე. ეს შეხედულება ეფუძნება იმ დაშვებას, რომ თავდები მესაკუთრესთან შედარებით მეტ დაცვას საჭიროებს და კანონმდებელი ანიჭებს კიდევ მას პრივილეგიურულ მდგომარეობას.⁶¹ მეორე, გაბატონებული შეხედულებით, სხვა

უზრუნველყოფის საშუალების გამცემს, კრედიტორის დაკმაყოფილებისას, უნდა ჰქონდეს თავდებისგან სკ-ის 473 I მუხლის მიხედვით განწესებული თანხის მოთხოვნის უფლება.⁶² ეს მოსაზრება ცალსახად უფრო დასაბუთებულია. გადამწყვეტია კანონმდებლის ნება, რომელიც მიმართულია იმისკენ, რომ მსგავსი მოწესრიგება გაავრცელოს თავდებსა და იპოთეკით დატვირთული ნივთის მესაკუთრეზე და მათ ერთმანეთის დარი უფლებები მიანიჭოს (მაგალითად, სკ-ის 291 I, 292 II მუხლები⁶³). ამგვარად, როგორც ორ თავდებს აქვს ერთმანეთისაგან უკუმოთხოვნა სკ-ის 896, 905, 473-ე მუხლების საფუძველზე (იხ. ზემოთ), ანალოგიურად, უზრუნველყოფის საგნის მესაკუთრესა და თავდებსაც აქვთ იგივე მოთხოვნა ერთმანეთის მიმართ.

⁶⁰ F. Baur/R. Stürner, Sachenrecht, 18. Aufl., München 2009, § 38 Rn. 100.

⁶¹ იხ. დასაბუთებისათვის დეტალურად რუსიაშვილი-სირდაძე/ევგენაშვილი, სანივთო სამართალი, ზემოთ სქ. 58, 409, დამატებით ლიტერატურაზე მითითებით.

⁶² იხ. რუსიაშვილი/სირდაძე/ევგენაშვილი, სანივთო სამართალი, ზემოთ სქ. 58, 410-ე და მომდევნო გვერდი.

⁶³ იხ. ამ მუხლებთან დაკავშირებით რუსიაშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი II, ჭანტურია (რედ.), 2018, მუხ. 291 მე-11 ველი; მუხ. 292 მე-3, მე-19 და მომდევნო ველი.